

વાસ્તુ

ભક્તિ સૂત્ર

(સરળ અનુવાદ સાથે)

અનુવાદ

શ્રી ગોર

શ્રી ગોરધામ

નવા હુવા, તા: વાંકાનેર, જી: રાજકોટ

નારદ ભક્તિ સૂત્ર

(સરણ અનુવાદ સાથે)

: અનુવાદ :

શ્રી ગોર

શ્રી ગોરધામ

નવા ઢુવા,

તા. : વાંકાનેર, જી. : રાજકોટ

प्रथमोऽध्यायः (पहेलो अध्याय)
परभक्ति स्वरूपम् । (पराभक्तिनुं स्वरूप)

हरि ॐ ॥ हरि ॐ

१. अथातो भक्तिम् व्याख्यास्यामः ।

हवे आपणे भक्तिनी व्याख्या जेधशुं.

२. सा तु अस्मिन् परम प्रेम रूपा ।

भक्ति अटले प्रभु प्रत्ये परम प्रेम.

३. अमृत स्वरूपा च ।

भक्ति अटले भुक्ति.

४. यत् लब्ध्वा पुमान् सिद्धो भवति, अमृतो भवति, तृप्तो भवति ।

आपी भक्तिने पामेलो पुश्च पूर्ण (सिद्ध) थाय छे, मुक्त थाय छे, तृप्त थाय छे.

૫. યત્ પ્રાપ્ય ન કિંચિત્ વાંછતિ, ન શોચતિ, ન દ્વેષ્ટિ, ન રમતે, ન ઉત્સાહી ભવતિ ।

આવી ભક્તિને પરેલ કંઈ ઇચ્છતો નથી, શોક કરતો નથી, ઈર્ષા કરતો નથી, સાંસારિક લાભથી આનંદ પામતો નથી અને દુન્યવી સ્વાર્થમાં ઉત્સાહ દાખવતો નથી.

૬. યત્ જ્ઞાત્વા મત્તો ભવતિ, સ્તબ્ધો ભવતિ, આત્મરામો ભવતિ ।

આવી ભક્તિને જાણનારો મસ્ત રહેતો હોય છે, સ્તબ્ધ થઈ ગયેલો હોય છે, સતત આત્માનાં આનંદમાં રમણ કરતો હોય છે.

૭. સા ન કામયમાના, નિરોધરૂપ ત્વાત્ ।

આવી ભક્તિ એ કામ (આસક્તિ) નથી, ઉલટું એનો નિરોધ છે.

૮. નિરોધઃ તુ લોકવેદવ્યાપાર ન્યાસઃ ।

કામનો નિરોધ એટલે લૌકિક અને ધાર્મિક પ્રવૃત્તિનો ત્યાગ.

૯. તસ્મિન્ અનન્યતા તદ-વિરોધિષુ ઉદાસીનતા ચ ।
કામનો નિરોધ એટલે ઈશ્વરમાં અનન્યપણું અને સંસારમાં ઉદાસીનતા.
૧૦. અન્ય આશ્રયાણામ્ ત્યાગો અનન્યતા ।
અનન્યપણું એટલે ઈશ્વર સિવાય બધા આધાર છોડી દેવા તે.
૧૧. લોક-વેદેષુ તદ-અનુકૂલ આચરણમ્ તદ-વિરોધિષુ ઉદાસીનતા ।
ભક્તિને અનુકૂળ હોય તેવા જ લોકિક અને ધાર્મિક કાર્યો કરવા, એ સંસાર પ્રત્યે ઉદાસીનતા કહેવાય છે.
૧૨. ભવતુ નિશ્ચયદાઢર્યાદ-ઉર્ધ્વમ્ શાસ્ત્રરક્ષણમ્ ।
આવી ભક્તિમાં ઢ્રઢતા આવી જાય પછી પણ શાસ્ત્રોનાં નીતિ-નિયમો પાળવા.
૧૩. અન્યથા પાતિત્ય-શંકયા ।
નહિંતર પતનનો ભય છે.

૧૪. લોકઃ અપિ તાવત્ એવઃ; ભોજન આદિ-વ્યાપાર તુ આ શરીર-ધારણ
અવધિ ।

લોકિક રિવાજોને પણ આ રીતે ને એટલા પ્રમાણમાં જ અનુસરવા; પણ
શરીરનું આયુષ્ય છે ત્યાં સુધી શરીરનાં સ્વાસ્થ્ય માટે ભોજન-વ્યાયામ
વગેરે કર્મો અવશ્ય કરતાં રહેવા.

૧૫. તત્ લક્ષણાનિ વાંચ્યતે નાનામતભેદાત્ ।

ભક્તિનાં લક્ષણો બાબત અનેક મતભેદ છે.

૧૬. પૂજા-આદિષુ અનુરાગઃ ઇતિ પારાશર્યઃ ।

પારાશર ઋષિનાં પુત્ર વ્યાસના મતે પૂજા વગેરેમાં પ્રેમભાવ હોવો એ
ભક્તિનું લક્ષણ છે.

૧૭. કથા આદિષુ ઇતિ ગર્ગઃ ।

ગર્ગાર્યનાં મતે ઈશ્વરની કથા વગેરેમાં પ્રેમભાવ હોવો એ ભક્તિનું
લક્ષણ છે.

૧૮. આત્મરતિ અવિરોધેન ઇતિ શાંઢિલ્યઃ ।

શાંઢિલ્યે ઋષિનાં મત મુજબ આત્મપ્રેમનો અવિરોધ એ ભક્તિનું લક્ષણ છે.

૧૯. નારદઃ તુ તદ્-અર્પિત-અખિલ-આચાર-તા તદ્ વિસ્મરણે પરમ વ્યાકુલતા ઇતિ ચ ।

પણ નારદનાં મતે સર્વ કર્મો ઇશ્વરને અર્પણ કરવા અને ઇશ્વરનું જરા પણ વિસ્મરણ થયે પરમ વ્યાકુલતા થવી એ ભક્તિનું લક્ષણ છે.

૨૦. અસ્તિ એવમ્ એવમ્ ।

આનું ઉદાહરણ પણ છે.

૨૧. યથા વ્રજ ગોપિકાનામ્ ।

જેમ કે વ્રજની ગોપીઓ.

૨૨. તત્ર અપિ ન માહાત્મ્ય-જ્ઞાન-વિસ્મૃતિ-અપવાદઃ ।

ત્યાં પણ ગોપીઓને ભક્તિનાં માહાત્મ્યનું જ્ઞાન ન હતું, એ અપવાદ
ચાલે એમ નથી.

૨૩. તદ્ વિહીનમ્ જારાણમ્ ઇવ ।

કેમ કે, એ વિના તો ગોપીઓનો પ્રેમ પણ માત્ર જાર-કર્મ (સ્ત્રી પુરૂષનાં
શાસ્ત્ર વિરૂદ્ધ સંબંધ) જ હોત.

૨૪. નાસ્તિ એવ તસ્મિન્ તત્ સુખ સુખિત્વમ્ ।

“ કૃષ્ણનાં (તારા) સુખે હું સુખી ” - એવો ભાવ એમાં ન હોત.

द्वितीयोऽध्यायः : बीजो अध्याय
परभक्ति महत्त्वम् । पराभक्तिनुं महत्त्व

२५. सा तु कर्मज्ञान योगेभ्यः अपि अधिकतरा ।
आपी भक्ति कर्मयोग-ज्ञानयोग अने राजयोगथी पला अधिक महत्त्व
छे.
२६. फलरूपत्वात् ।
कारण के, ते कर्म, ज्ञान अने योगनुं इण छे.
२७. ईश्वरस्य अपि अभिमान-द्वेषित्वात् दैन्यप्रियत्वात् च ।
ईश्वरने पला अभिमान प्रत्ये द्वेष अने दीनता प्रत्ये प्रेम छे.
२८. तस्याः ज्ञानम् एव साधनम् इति एके ।
केटलांक ऋषिओनां मते भक्तिनुं साधन अेक मात्र ज्ञान ज छे.

૨૯. અન્યોન્ય-આશ્રયત્વમ્ ઇતિ અન્યે।

બીજા આચાર્યોનાં મતે જ્ઞાન અને ભક્તિ એકબીજાનાં આશ્રયે છે.

૩૦. સ્વયં ફલ-રૂપતા ઇતિ બ્રહ્મ કુમારઃ ।

પણ, નારદનાં મતે ભક્તિ પોતે જ પોતાનું ફળ છે.

૩૧. રાજ ગૃહ ભોજન આદિષુ તથૈવ દૃષ્ટ્વાત્ ।

રાજા-ઘર-ભોજન વગેરે તેનાં દૃષ્ટાંત પણ છે.

(એક રાજકુંવર જંગલમાં ખોવાઈ ગયો. તેને સાધુએ ઉછેરી મોટો કર્યો. તે પોતાના મા-બાપ કે રાજ્ય વિશે કશું જાણતો ન હતો. અચાનક તેને પોતાના મા-બાપ અને રાજ્ય વિશે માહિતી મળે છે. રાજકુંવરને કશું નવું મળતું નથી. જે પોતાનું હતું તે કેવળ યાદ આવે છે.

બીજા ઉદાહરણમાં...એક મુસાફર પોતાનાં ઘરથી ઘણો સમય થયાં દૂર હતો. જ્યારે તે ઘરે પાછો આવે છે ત્યારે ઘર મળ્યાનો આનંદ એને થાય

છે. જ્યારે તે દૂર હતો ત્યારે પણ તેનું ઘર તેનું જ હતું, કાંઈ નવું ઘર તેને મળેલ નથી, કેવળ અંતર મટી ગયું. આજ રીતે ભોજનથી ક્ષુધાની પૂર્તિ કેવળ થાય છે, ભોજનનાં પદાર્થોથી બીજું કંઈ મળતું નથી, વગેરે...)

૩૨. ન તેન રાજા પારિતોષઃ ક્ષુત્ શાંતિઃ વા ।

તે રાજાને સમાચાર મળ્યેથી રાજ્ય મળેલ નથી. પણ પહેલેથી તેનું રાજ્ય હતું તે મળેલ છે. આજ રીતે મુસાફરને પણ નવું ઘર મળતું નથી, પોતાનાં ઘરે પહોંચ્યાનો સંતોષ થાય છે. એ જ રીતે ખાવાથી કાંઈ સંતોષ નથી પણ ભૂખ મટ્યા નો સંતોષ છે.

૩૩. તસ્માત્ સૈવ ગ્રાહ્યા મુમુક્ષુભિઃ ।

આથી, મોક્ષની ઇચ્છાવાળાએ ભક્તિનો માર્ગ જ સેવવો.

તૃતીયોઽધ્યાય : ત્રીજો અધ્યાય
ભક્તિસાધનાનિ । ભક્તિનાં સાધનો

૩૪. તસ્યા: સાધનાનિ ગાયન્તિ આચાર્યા : ।
ભક્તિનાં નિમ્ન સાધનો આચાર્યો સ્તોત્રો અને ભજનો રૂપે ગાય છે.
૩૫. તત્ તુ વિષયત્યાગાત્ સંગત્યાગાત્ ચ ।
વિષય અને સંગનો ત્યાગ કરવાથી ભક્તિ સુલભ થાય છે.
૩૬. અવ્યાવૃત-ભજનાત્ ।
તેલધારાની જેમ સતત ભજનથી પણ ભક્તિ સુલભ થાય છે.
૩૭. લોકે અપિ ભગવદ્-ગુણ-શ્રવણ-કીર્તનાત્ ।
લોકિક કાર્ય કરતી વેળા પણ ભગવાનનાં ગુણોનું શ્રવણ કે કીર્તન કરતું રહેવું.

૩૮. મુખ્યતઃ તુ મહત્-કૃપયા ભગવત્-કૃપા-લેશાત્ વા ।

પણ મુખ્ય સાધન તો મહાન માણસોની કૃપા અથવા ભગવાનની લેશમાત્ર કૃપા થવી એ જ છે.

૩૯. મહત્ સંગઃ તુ દુર્લભો અગમ્યો અમોઘઃ ચ ।

પણ મહાનનો સંગ દુર્લભ છે, અગમ્ય (ન સમજાય એવો) છે અને અમોઘ (નિષ્ફળ ન જાય એવો) છે.

૪૦. લભ્યતે અપિ તત્-કૃપયા એવ ।

તો પણ, મહાન માણસો અને ભગવાનની કૃપાથી મહાનનો સંગ પ્રાપ્ત થાય છે.

૪૧. તસ્મિન્ તત્-જને ભેદ-અભાવાત્ ।

કારણ કે ભગવાન અને તેનાં ભક્તમાં કોઈ જ ભેદ નથી.

૪૨. તદેવ સાઘ્યતા તદેવ સાઘ્યતામ્ ।

ઉપર (સૂત્ર નં. ૩૫ થી ૩૭) કહેલા સાઘનોથી ભક્તિ કરવી, કેવળ આ સાઘનોથી જ ભક્તિ કરવી.

૪૩. દુઃસંગઃ સર્વથૈવ ત્યાજ્યઃ ।

દુઃસંગનો સર્વથા ત્યાગ કરવો.

૪૪. કામ ક્રોધ મોહ સ્મૃતિભ્રંશ બુદ્ધિનાશ (સર્વનાશ) કારણત્વાત્ ।

કારણ કે, દુઃસંગ કામ, ક્રોધ, મોહ, સ્મૃતિભ્રંશ, બુદ્ધિનાશ અને સર્વનાશનું કારણ છે.

૪૫. તરંગાયિતાઃ અપિ ઇમે સંગાત્ સમુદ્રાયન્તે ।

કારણ કે, આ કામ, ક્રોધ, મોહ વગેરે તરંગ જેવડા હોય તો પણ દુઃસંગથી સમુદ્ર જેટલા વિશાળ થઈ જાય છે.

૪૬. ક: તરતિ ક: તરતિમાયામ્ ? ય: સંગાન્ ત્યજતિ, યો મહાનુભાવં
સેવતે, નિર્મમો ભવતિ ।

માયાને કોણ તરી જાય છે ? માયાને કોણ તરી જાય છે ? જે સંગ તજે છે,
જે મહાનુભાવોને સેવે છે, જે મમતારહિત થાય છે તે.

૪૭. યો વિવિક્તસ્થાનં સેવતે, યો લોકબંધમ્ ઉન્મૂલયતિ, યો નિસ્ત્રૈગુણ્યઃ
ભવતિ, યો યોગક્ષેમં ત્યજતિ ।

જે એકાંતસ્થાન સેવે છે; જે સ્થુળ, સુક્ષ્મ અને કારણ જગતનાં સુખને
મૂળસહિત ઉખાડી ફેંકી દે છે, જે નિર્ગુણ હોય છે, જે યોગ-ક્ષેમ તજે છે
તે. (યોગ=મેળવવા પ્રયત્ન કરવો તે : ક્ષેમ=જાળવવા પ્રયત્ન કરવો તે.)

૪૮. ય: કર્મફલં ત્યજતિ, કર્માણિ સંન્યસ્યતિ, તતો નિર્દ્વન્દ્વો ભવતિ ।
જે કર્મનાં ફળને તજે છે, જે કર્મથી સંન્યાસ લે છે, તે નિર્દ્વન્દ્વ થાય છે.

૪૯. યો વેદાન્ અપિ સંન્યસ્યતિ; કેવલમ્ અવિચ્છિન્ન-અનુરાગં લભતે ।
તે ધાર્મિક ક્રિયાકાંડોને પણ ત્યજી દે, છે. કેવળ તે ઈશ્વરનો અવિચ્છિન્ન
પ્રેમ પામે છે.

૫૦. સ તરતિ, સ તરતિ, સ લોકાન્ સઃ તારયતિ ।
તે માયાને તરી જાય છે. તે માયાને તરી જાય છે અને તે લોકોને પણ તારે
છે.

चतुर्थोऽध्यायः : योथो अध्याय
प्रेमनिर्वचनम् । अनिर्वचनीय प्रेम

५१. अनिर्वचनीयं प्रेमस्वरूपम् ।

प्रेमनुं स्वरूप अनिर्वचनीय (न कही शकाय अेपुं) छे.

५२. मूक-आस्वादन वत् ।

मुंगाअे थाजेला स्वादनी जेम.

५३. प्रकाशते क्व अपि पात्रे ।

तो पला, योग्य पात्रमां ते प्रकाशे छे.

५४. गुणरहितं कामनारहितं प्रतिक्षण वर्धमानं अविच्छिन्नं सुक्ष्मतरं
अनुभवरूपम् ।

प्रेम गुणरहित छे, कामनारहित छे, प्रतिक्षण वर्धमान छे, अविच्छिन्न
होय छे, सुक्ष्मतर छे, अनुभवरूप छे.

૫૫. તત્ પ્રાપ્ય તત્ એવ અવલોક્યતિ, તત્ એવ શ્રુણોતિ, તત્ એવ ભાષયતિ,
તત્ એવ ચિંતયતિ ।

આપા પ્રેમને પામેલો બધે પ્રેમ જ જુએ છે, બધે પ્રેમ જ સાંભળે છે,
કેવળ પ્રેમ જ બોલે છે ને કેવળ પ્રેમ જ ચિંતવે છે.

૫૬. ગૌણી ત્રિઘા, ગુણભેદાત્, આર્ત આદિ ભેદાત્ વા ।

ગૌણી ભક્તિ ત્રણ પ્રકારની છે. ગુણથી સાત્વિક, રાજસી ને તામસી.
અથવા આર્ત, જ્ઞાસુ અને અર્થાર્થીની ભક્તિ.

૫૭. ઉત્તરસ્માત્ ઉત્તરસ્માત્ પૂર્વ-પૂર્વા શ્રેયાય ભવતિ ।

આર્ગળની પાછળનાં કરતાં વધુ શ્રેયસ્કર છે. (તામસી ભક્તિથી રાજસી
ભક્તિ સારી અને રાજસી ભક્તિ કરતાં સાત્વિક ભક્તિ સારી. અથવા
અર્થાર્થીની ભક્તિ કરતાં જ્ઞાસુની ભક્તિ ઉંચી અને જ્ઞાસુની ભક્તિ
કરતાં આર્ત (દુઃખી)ની ભક્તિ ઉંચી.)

૫૮. અન્યસ્માત્ સૌભ્યં ભક્તૌ ।

પરાભક્તિ કરતા આ ગૌણી ભક્તિ ઓળખવી અને મેળવવી સરળ છે.

૫૯. પ્રમાણ અન્તરસ્ય અનપેક્ષત્વાત્ સ્વયં પ્રમાણત્વાત્ ।

આનું કાંઈ પ્રમાણ આપવાની જરૂર નથી. કારણ કે, આ વાત સ્વતઃસિદ્ધ છે.

૬૦. શાંતિરૂપાત્ પરમાનંદરૂપાત્ ચ ।

ભક્તિ શાંતિ અને પરમ આનંદ રૂપ છે.

૬૧. લોક હાનો ચિંતા ન કાર્યા; નિવેદિત-આત્મલોક-વેદત્વાત્ ।

ભક્ત જગતનાં દુઃખોની ચિંતા કરતો નથી કે તે મટાડવા કાર્ય કરતો નથી; કારણ કે તેણે પોતાની જાત, જગત અને ધર્મ ઈશ્વરને સમર્પિત કરી દીધું હોય છે.

૬૨. ન તત્-સિદ્ધો લોકવ્યવહારો હેયઃ કિન્તુ ફલત્યાગઃ તત્સાધનં ચ ।
આનાથી એવું સિદ્ધ નથી થતું કે ભક્તે લોક વ્યવહાર છોડી દેવા, પણ
કર્મનાં ફળનો ત્યાગ કરવો એમ કહેવાનું છે. ફળની આશ્વાસિના કરેલા
નિષ્કામ કર્મ ભક્તિનું સાધન પણ છે.

૬૩. સ્ત્રીઘન નાસ્તિક વૈરિ ચરિત્રં ન શ્રવણીયમ્ ।

ભક્તે અને ભક્તિમાર્ગનાં સાધકે સ્ત્રી, ઘન, નાસ્તિક અને શત્રુનું વર્ણન
ન સાંભળવું.

૬૪. અભિમાન દંભ આદિકમ્ ત્યાજ્યમ્ ।

અભિમાન, દંભ વગેરે દુર્ગુણોનો ત્યાગ કરવો.

૬૫. તદ-અર્પિત-અખિલ-આચારઃ સન્ કામ ક્રોધ અભિમાન આદિકમ્
તસ્મિન્ એવ કરણીયમ્ ।

ભક્તે તેના બધા કર્મો ઈશ્વરને અર્પણ કર્યા હોઈ પોતાનાં કામ-ક્રોધ

અભિમાન વગેરે પણ કેવળ ઈશ્વર તરફ વાળી દેવા. (આથી, કામ પ્રેમ બની જાય છે, ક્રોધ વૈરાગ્ય બની જાય છે ને અભિમાન દયા બની જાય છે.)

૬૬. ત્રિરૂપભંગપૂર્વકમ્ નિત્યદાસ્ય નિત્યકાંતા ભજનાત્મકં પ્રેમ કાર્યમ્
પ્રેમ એવ કાર્યમ્ ।

ગૌણી ભક્તિનાં ત્રણે રૂપોને પાર કરીને, જેમ દાસ એના સ્વામીને અને પત્ની એના પતિને નિત્ય પ્રેમ કર્યા કરે છે તે જ રીતે ભક્તે ઈશ્વરને પ્રેમ કર્યા કરવો, કેવળ પ્રેમ જ કર્યા કરવો.

પંચમોઽધ્યાય : પાંચમો અધ્યાય
મુખ્યાભક્ત મહિમા । મુખ્ય ભક્તિનો મહિમા

૬૭. ભક્તા એકાન્તિનો મુખ્યાઃ ।

જે ભક્ત એક ઈશ્વરની જ અહૈતુકી ભક્તિ નિરંતર કર્યા કરે છે તે મુખ્ય ભક્ત (ભાગવત્-ભક્ત, સંત) કહેવાય છે.

૬૮. કંઠ-અવરોઘ-રોમાંચ-અશ્રુભિઃ પરસ્પરં લપમાનાઃ પાવયન્તિ કુલાનિ પૃથિવીં ચ ।

ગદ્ગદ કંઠે રોમાંચિત થઈને, અશ્રુભીની આંખે ઈશ્વર સાથે પરસ્પર વાતો કરતો આવો ભક્ત પોતાનાં કુળ અને પૃથ્વીને પાવન કરે છે.

૬૯. તીર્થો કુર્વન્તિ તીર્થાનિ, સુકર્મી કુર્વન્તિ કર્માણિ, સદ્-શાસ્ત્રી કુર્વન્તિ શાસ્ત્રાણિ ।

આવો ભક્ત જે તીર્થમાં રહે તે તીર્થ પવિત્ર થાય છે, જે કર્મ કરે તે કર્મ પવિત્ર થાય છે અને જે શાસ્ત્ર વાંચે-વંચાવે તે શાસ્ત્ર પવિત્ર થાય છે.

૭૦. તન્મયા : ।

આવો ભક્ત ઈશ્વરમાં તન્મય હોય છે.

૭૧. મોદન્તે પિતરો, નૃત્યન્તિ દેવતા: સનાથા ચ ઇયમ્ મૂ: ભવતિ ।

આવા ભક્તને જોઈને પિતૃઓ રાજી થાય છે, દેવતાઓ નૃત્ય કરે છે અને પૃથ્વી સનાથ બને છે.

૭૨. નાસ્તિ તેષુ જાતિ વિદ્યા રુપ કુલ ઘન ક્રિયા આદિ ભેદ: ।

આવા ભક્તોમાં જાતિ-વિદ્યા-રૂપ-કુળ-ઘન-ક્રિયા વગેરેનાં ભેદ હોતા નથી.

૭૩. યત : તદીયા : ।

કારણ કે બધા ભક્તો ઈશ્વરનાં જ છે.

૭૪. વાદો નાવલમ્બ્ય : ।

ભક્તે વાદ-વિવાદમાં ન પડવું.

૭૫. બાહુલ્ય-અવકાશ ત્વાત્ અનિયતત્વાત્ ચ ।

કારણ કે દરેક બાબતમાં ઘણું બધું જુદાપણું રહેવાનું. તાર્કિક દષ્ટિકોણ બધા દષ્ટિકોણને સમાવી ન શકે.

૭૬. ભક્તિ શાસ્ત્રાણિ મનનીયાનિ તત્-ઉદ્બોધક કર્માણિ કરણીયાનિ ।

ભક્તિનાં શાસ્ત્રોનું મનન કરવું અને ભક્તિ પધારે એવા કર્મો પણ કરતાં રહેવા.

૭૭. સુખ-દુઃખ-ઇચ્છા-લાભ-આદિ-ત્યક્તે કાલે પ્રતીક્ષમાણે ક્ષણાર્ધમ્
અપિ વ્યર્થમ્ ન નેયમ્ ।

ભક્તે સુખ, દુઃખ, ઇચ્છા, લાભ વગેરે ત્યજી દીધા હોવાથી જે ઘણો સમય મળે છે એમાંથી અડધી ક્ષણ પણ વ્યર્થ ન જવા દેતાં ઇશ્વરને સમર્પા કરે છે.

૭૮. અહિંસા-સત્ય-શૌચદયા-આસ્તિક્ય આદિ ચારિત્ર્યાણિ
પરિપાલનીયાનિ ।

ભક્તે અહિંસા, સત્ય, પવિત્રતા, દયા, આસ્તિકતા વગેરે સદ્ગુણો
અને
ચારિત્ર્યનું પાલન કરવું.

૭૯. સર્વદા સર્વભાવેન નિશ્ચિન્તૈ ભગવાન ઇવ ભજનીય : ।

સંદા, સર્વભાવથી, ચિંતારહિત થઈને ભગવાનનું જ ભજન કર્યા કરવું.

૮૦. સ કીર્ત્યમાન : શીઘ્રમ્ આવિર્ભવતિ અનુભાવયતિ ભક્તાન્ ।

આવા કીર્તિમાન ભક્તમાં પરમાત્માનો શીઘ્ર આવિર્ભાવ થાય છે અને
તેને પરમાત્માનો સાક્ષાત્કાર થાય છે.

૮૧. ત્રિસત્યસ્ય ભક્તિ : એવ ગરિયસી, ભક્તિ : એવ ગરિયસી ।

જ્ઞાન-કર્મ અને યોગમાં ભક્તિ જ શ્રેષ્ઠ છે, ભક્તિ જ શ્રેષ્ઠ છે.

૮૨. ગુણમાહાત્મ્ય-આસક્તિ, રૂપ-આસક્તિ, પૂજાસક્તિ, સ્મરણાસક્તિ, દાસ્ય-આસક્તિ, સખ્ય-આસક્તિ, વાત્સલ્ય-આસક્તિ, કાંતા-આસક્તિ, આત્મનિવેદન-આસક્તિ, તન્મયતાસક્તિ, પરમવિરહાસક્તિ, રૂપા એકઘા અપિ એકાદશઘા ભવતિ ।

ભક્તિનું એક જ રૂપ છે તો પણ તે અગીયાર રૂપે પ્રગટે છે :

- (૧) ઈશ્વરનાં ગુણોનાં માહાત્મ્યમાં આસક્તિ (૨) ઈશ્વરનાં રૂપમાં આસક્તિ (૩) ઈશ્વરની સેવા-પૂજામાં આસક્તિ (૪) ઈશ્વરને સતત સ્મર્યા કરવાની આસક્તિ (૫) ઈશ્વરપ્રત્યે સેવક ભાવ (૬) સખાભાવ (૭) ઈશ્વરને પુત્ર રૂપે યાહવો (૮) ઈશ્વરને પતિરૂપે યાહવો (૯) આત્મનિવેદનની આસક્તિ : જેમ કે, બલિ અને વિભીષણની ભક્તિ (૧૦) તન્મયતાની આસક્તિ : જેમ કે, સનતકુમાર, યાજ્ઞવલ્ક્ય વગેરે (૧૧) પરમ વિરહ આસક્તિ.

૮૩. ઇતિ એવમ્ વદન્તિ જન-જલ્પ-નિર્ભયા : એકમતા : કુમાર-વ્યાસ-શુક- શાંડિલ્ય-ગર્ગ-વિષ્ણુ-કૌણિઙ્ય-શેષ-ઉદ્ધવ-અરુણિ-બલિ-હનુમદ્-વિભીષણ-આદય : ભક્તિ-આચાર્યા : ।

આ પ્રમાણે લોકર્નિદાનાં ભય વિના એકમતે સનતકુમાર-વ્યાસ-શુકદેવ-શાંડિલ્ય-ગર્ગ-વિષ્ણુ-કૌણિઙ્ય-શેષ-ઉદ્ધવ-અરુણિ-બલિ-હનુમાનજી-વિભીષણ વગેરે ભક્તિનાં આચાર્યો ભક્તિનું વર્ણન કરે છે.

૮૪. ય ઇદં નારદ-પ્રોક્તમ્ શિવ-અનુશાસનમ્ વિશ્વસિતિ શ્રદ્ધતે, સ ભક્તિમાન્ ભવતિ, સ : પ્રેષ્ટમ્ લભતે, સ : પ્રેષ્ટમ્ લભતે ।

જે કોઈ નારદની આ કલ્યાણકારી વાણીને શ્રદ્ધાથી માનશે તે ભક્તિમાન થશે, અને પરમાત્માનો સાક્ષાત્કાર કરશે, તે અવશ્ય પરમાત્માનો સાક્ષાત્કાર કરશે.

इति समाप्त ॐ तत् सत् ॐ तत् सत्

परिशिष्ट - १

:: लावात्मक प्रेमनां लक्षाडो ::

(१) नर्तन.	(२) विलुंठन (भूमि पर आणोटपुं.)
(३) उर्य स्वरे गापुं.	(४) तनु मोटनम् (अंग मरोडपुं.)
(५) चीत्कार (चीसो पाडवी.)	(५) जृम्भला (जगासां आयवा.)
(७) निःश्वास (लारे श्वासोश्वास.)	(८) लालास्त्राव (लाण टपडवी.)
(९) लोकानपेक्षिता (लोकोनी परवा न करवी.)	
(१०) अड्डहास (उन्मत्तनी जेम अड्डहास्य करपुं.)	
(११) धूर्णा (यक्कर आयवा.)	(१२) हिक्का (हेडकी आयवी.)

परिशिष्ट - २

:: सात्त्विक भावनां आठ लक्षाडो ::

(१) स्तम्भ.	(२) स्पेड.	(३) रोमांच.	(४) स्वरभेद.
(५) कम्पन.	(५) विवर्णता.	(७) अश्रुपात.	(८) प्रलय (मूर्छा.)
- प्राण पृथ्वी तत्पमां स्थिर थाय त्यारे स्तम्भ, जण तत्पमां स्थिर थाय त्यारे अश्रुपात अने अग्नि तत्पमां स्थिर थाय त्यारे स्पेड थाय छे. पायु तत्पनां संसर्गधी स्वरभेद,, रोमांच थाय छे. अने आकाश तत्पनां संसर्गधी प्रलय (मूर्छा) उत्पन्न थाय छे.

પરિશિષ્ટ - ૩

પ્રેમભાવની અતિશયતામાં અલ્પ સમય પૂરતા નીચેનાં વ્યભિચારી ભાવ પણ ભક્તમાં જોવા મળે છે.

(૧) નિર્વેદ (ખિન્નતા.) (૨) વિષાદ (સિદ્ધિમાં નિષ્ફળતા.) (૩) દૈન્ય (દુઃખ, ભય કે અપરાધથી જન્મેલ દુર્બળતા.) (૪) ગ્લાનિ (કોઈ અનુચિત કામ થવાથી પોતાને દોષી ગણવું તે.) (૫) શ્રમ (પ્રસ્વેદ, બગાસા આવવા ઇત્યાદી.) (૬) મદ (વિકારને લીધે વાણી ઇત્યાદી દુષિત થવી તે.) (૭) ગર્વ (સંપત્તિ, સૌંદર્ય, ઇષ્ટ વગેરેની પ્રાપ્તિ વખતે પ્રગટે છે.) (૮) શંકા (સંશય.) (૯) ત્રાસ (આકાશમાં વિજળી જોવાથી, સાપ વગેરે ભયંકર જીવને જોવાથી, ગર્જના સાંભળ્યાથી હૃદયમાં જે ખળભળાટ થાય તે.) (૧૦) આવેગ (અતિપ્રિય, અતિઅપ્રિય, અગ્નિ, પ્રબળ પવન, શત્રુનાં દર્શનથી આવેગ ઉત્પન્ન થાય છે.) (૧૧) ઉન્માદ (મહાભાવ.) (૧૨) વિસ્મૃતિ (અપસ્માર.) (૧૩) વ્યાધિ (શારિરીક પીડા.) (૧૪) મોહ (શું કરવું ને શું ન કરવું એનો બોધ નાશ થવો તે.) (૧૫) આલસ્ય (આત્મસંતોષ અથવા અતિપરિશ્રમનાં અણગમાને લીધે.) (૧૬) જડતા. (૧૭) લજ્જા (ક્રીડા.) (૧૮) ગોપન (અપહિત્યા.) (૧૯) સ્મરણ. (૨૦) વિતર્ક. (૨૧) ચિંતા (૨૨) મતિ (૨૩) ધૃતિ (૨૪) સુખ (૨૫) ઉત્સુકતા (૨૬) અમર્ષ (પરિણામે અપમાન ભર્યા વચનો) (૨૭) અસૂયા (૨૮) નિંદ્રા (તંદ્રા) (૨૯) બોધ

परिशिष्ट - ४

:: पूर्ण लक्षणं लक्षणो ::

- (१) देह सौंदर्य (२) शरीर पर शुभ चिन्हो (३) इच्छिर (४) तेजोमय (५) जणवान
(६) नित्य नवयुवान (७) अद्भूत लाषाविष्ट (८) सत्य वचनी (९) प्रियभाषी
(१०) वाक्पटु (११) बहुश्रुत विद्वान (१२) अत्यंत बुद्धिमान (१३) असाधारण
प्रतिभायुक्त (१४) कलाविष्ट (१५) चतुर (१६) दक्ष (१७) कृतज्ञ (१८) दृढ निश्चयी
(१९) देश-काल सुपात्रज्ञ (२०) शास्त्रयक्षु (२१) शुचि-पयित्र (२२) आत्म
संयमी (२३) स्थिर (२४) दान्त (सहनशील) (२५) क्षमाशील (२६) गंभीर
(२७) आत्मतुष्ट (धृतिमान) (२८) समता (२९) दानवीर (३०) धार्मिक

પરિશિષ્ટ - ૬

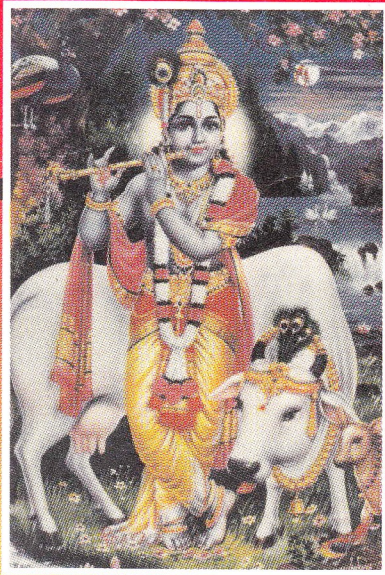
:: ભક્તિનાં અંગો (સાધના) ::

- (૧) સદ્ગુરૂ - પાદાશ્રય.
- (૨) ગુરૂ પાસેથી દિક્ષા અને ઉપદેશ ગ્રહણ.
- (૩) શ્રદ્ધા અને વિશ્વાસ સાથે ગુરૂ સેવા.
- (૪) સંતોનું અનુસરણ.
- (૫) ધર્મ-જિજ્ઞાસા.
- (૬) ઈશ્વરપ્રેમ માટે સર્વસ્વનો ત્યાગ.
- (૭) તીર્થમાં નિવાસ.
- (૮) અપરિગ્રહ (માત્ર જરૂર પૂરતું જ સ્વીકારવું.)
- (૯) ઉપવાસ.
- (૧૦) અભક્તોનાં સંગનો ત્યાગ કરવો.
- (૧૧) સામાન્ય વ્યવહારમાં નિષ્કપટ વૃત્તિ.
- (૧૨) મોટાને આદર આપવો.
- (૧૩) કોઈપણ જીવને ત્રાસ ન આપવો તે.

:: ભકિતની સાધના શરૂ કરતાં પહેલા કરવાની પૂર્વ તૈયારી ::

(શ્રી રામાનુજાચાર્યનાં મત મુજબ)

- (૧) ખાવા-પીવામાં વિવેક
- (૨) ઈચ્છાઓ પર નિયંત્રણ
- (૩) અભ્યાસ (જપ ઇત્યાદી)
- (૪) સત્-કર્મ (પૂણ્ય કર્મ)
- (૫) પવિત્રતા (સત્ય, સરણતા, દયા, અહિંસા, દાન વિગેરે)
- (૬) અન-અવસાદ (આનંદમાં રહેવું તે)
- (૭) અનુદ્ધ-હર્ષ (વધુ પડતા ઉદ્ધાસનો અભાવ)

जय श्री कृष्ण

: अमराश्रम अख्य प्रकाशनी :

- * अ-मन तऽपत्
- * चक्रमङ्ग लोढुं घसत्वा-घसत्वा
- * मेरु तो ऽगे
- * पथिक प्रश्नोत्तरी
- * संतवाणी (पू. श्री शरणाचंद्छ महाराज साथे प्रश्नोत्तरी)
- * पथिक प्रसादी
- * समय अने शूव्य

श्री गौरधामा

नवा हुवा, ता: वांकानेर, जी: राजकोट